

Sygn. akt III CK 112/04

WYROK

W IMIENIU RZECZYPOSPOLITEJ POLSKIEJ

Dnia 14 stycznia 2005 r.

Sąd Najwyższy w składzie:

SSN Iwona Koper (przewodniczący)

SSN Zbigniew Kwaśniewski (sprawozdawca)

SSN Kazimierz Zawada

w sprawie z powództwa J. P.

przeciwko R. P.

o zniesienie wspólności majątkowej,

po rozpoznaniu w Izbie Cywilnej w dniu 14 stycznia 2005 r.,

na rozprawie kasacji pozwanego od wyroku Sądu Okręgowego w L. z dnia 23 października 2003 r., sygn. akt III Ca (...),

oddala kasację.

Uzasadnienie

Sąd pierwszej instancji wyrokiem z dnia 14 sierpnia 2002 r. zniósł majątkową wspólność ustawową stron sporu wynikającą z zawarcia przez strony związku małżeńskiego i uczynił to z datą wsteczną, tj. z dniem 1 stycznia 1998 r.

Apelację pozwanego od tego wyroku oddalił Sąd odwoławczy, podzielając interpretację przepisu art. 52 § 1 k.r.o. dokonaną przez Sąd pierwszej instancji, który

przyjął, że za „ważne powody” w rozumieniu tego przepisu należy uznać brak istnienia pomiędzy stronami więzi ekonomicznej oraz trwałą separację faktyczną.

W ocenie Sądu drugiej instancji, o poważnym konflikcie między stronami w sferze stosunków gospodarczych świadczą inne zachowania stron aniżeli poprawny stosunek pozwanego do swoich dzieci, a mianowicie nieporozumienia, które skutkowały wyrokiem w sprawie o alimenty, oraz kryzys pożycia małżeńskiego i brak możliwości podejmowania także wspólnych decyzji gospodarczych, o czym świadczyło prowadzenie przeciwko pozwanemu umorzonego postępowania karnego o czyn z art. 207 § 1 k.k., wskazujące na poważne zaburzenia pożycia.

Zdaniem Sądu odwoławczego doszło między stronami do powstania trwałego stanu separacji faktycznej i zerwania wszelkich stosunków majątkowych z dniem 1 stycznia 1998 r., kiedy to strony podjęły ostatnią, bezskuteczną próbę odtworzenia dobrych stosunków między sobą.

Kasacja pozwanego oparta została na obu podstawach kasacyjnych.

Zarzuty naruszenia przepisu art. 233 § 1 k.p.c. uzasadnia skarżący błędną analizą materiału dowodowego prowadzącą do wadliwego ustalenia, że na dzień 1 stycznia 1998 r. istniał między stronami stan trwałej separacji faktycznej, czemu przeczą późniejsze zachowania stron. Nadto, zarzuty naruszenia tego przepisu uzasadniono w kasacji pominięciem faktu prowadzenia przez pozwanego w 1998 r. prac budowlanych na działce stanowiącej wyłączną własność powódki oraz pominięciem faktu korzystania w 1998 r. przez rodzinę pozwanego z efektów prowadzącej przez niego wówczas działalności gospodarczej.

Z kolei zarzuty naruszenia art. 227 k.p.c. w zw. z art. 382 k.p.c. uzasadnia skarżący niepoczynieniem przez Sąd ustaleń co do istnienia, rozmiarów i okoliczności powstania zadłużenia pozwanego oraz wielkości majątku odrębnego stron, a nadto brakiem dokonania oceny, czy powództwo nie zmierza do pokrzywdzenia wierzycieli jednego z małżonków.

Zarzut naruszenia art. 232 k.p.c. oraz art. 441 k.p.c. w zw. z art. 452 k.p.c. i art. 382 k.p.c. uzasadnia pozwany niedokonaniem przez Sąd ustaleń dotyczących okoliczności rozkładu pożycia stron, w tym stopnia ich zawinienia oraz sytuacji dzieci stron.

W ramach pierwszej podstawy kasacyjnej skarżący zarzucił naruszenie art. 5 k.c. przez jego niezastosowanie w sytuacji wystąpienia przez powódkę z powództwem w okresie trwałej niezdolności pozwanego do pracy, będącej następstwem kalectwa

powstałego w trakcie trwania małżeńskiej wspólności majątkowej. Nadto, pozwany zarzucił błędną wykładnię art. 52 § 1 k.r.o. polegającą na uznaniu separacji faktycznej za wystarczającą przesłankę przyjęcia zaistnienia „ważnych powodów”, oraz wadliwego utożsamiania ważnych powodów w rozumieniu art. 52 § 1 k.r.o. z przyczynami rozwodu lub separacji.

Skarżący uzasadnia też zarzut naruszenia art. 52 § 1 k.r.o. zastosowaniem tego przepisu mimo braku poczynienia niezbędnych ustaleń co do istnienia zadłużenia pozwanego oraz rozmiarów tego zadłużenia, wielkości majątku odrębnego małżonka – dłużnika oraz kwestii utrzymania i wychowania małoletnich dzieci stron.

W uzasadnieniu kasacji pozwany akcentuje nieuzasadnione utożsamianie w zaskarżonym wyroku ważnych powodów w rozumieniu art. 52 § 1 k.r.o. z przyczynami rozwodu i separacji oraz pominięcie przy wyrokowaniu oceny dowodów sprzeciwiających się ustaleniu stanu trwałej separacji faktycznej już na dzień 1 stycznia 1998 r. W ocenie skarżącego, Sąd odwoławczy bezzasadnie nie rozważył skutków wyroku w płaszczyźnie ewentualnego pokrzywdzenia nim wierzycieli pozwanego i zagrożenia interesów rodziny, a w szczególności dzieci stron.

Sąd Najwyższy zważył, co następuje.

Kasacja nie zasługiwała na uwzględnienie wobec braku w niej usprawiedliwionych podstaw.

Chybiony okazał się zarzut naruszenia art. 233 § 1 k.p.c. uzasadniony błędną oceną materiału dowodowego oraz pominięciem przy ferowaniu wyroku okoliczności wskazanych w kasacji. W orzecznictwie reprezentowany jest ustabilizowany już pogląd, że ocena dowodów może być przedmiotem kontroli kasacyjnej, jednakże Sąd Najwyższy władny jest ją podważyć tylko wówczas gdyby – w świetle dyrektyw płynących z art. 233 § 1 k.p.c. w związku z art. 393¹ pkt 2 k.p.c. – okazała się rażąco wadliwa lub oczywiście błędna (postanowienie SN z dnia 16 października 1997 r., II CKN 393/97 niepubl.; postanowienie z dnia 29 stycznia 1999, I CKN 999/97 – niepubl.). Natomiast nie można ocenić kasacji jako zawierającą usprawiedliwioną drugą podstawę kasacyjną wówczas, gdy zawarte w niej zarzuty opierają się na dokonanej przez stronę jej własnej ocenie zebranego materiału dowodowego, która wyprowadza z niej samodzielne wnioski co do prawidłowego jej zdaniem (postulowanego przez nią) rozstrzygnięcia (postanowienie SN z dnia 21 kwietnia 1997 r., II CKN 101/97, niepubl.). Zarzut błędnej analizy i oceny materiału dowodowego wymaga bowiem wyraźnego wskazania przesłanek dyskwalifikacji postępowania Sądu odwoławczego w zakresie

oceny poszczególnych dowodów, a więc jednoznacznego wskazania w czym skarżący upatruje przekroczenia przez Sąd przysługującego mu prawa do swobodnej oceny przeprowadzonych dowodów (postanowienie SN z dnia 13 stycznia 2000 r., II CKN 1105/99 – niepubl.; postanowienie SN z dnia 30 marca 2000 r., III CKN 595/98, niepubl.).

Kasacja pozwanego nie spełnia tych wymogów w odniesieniu do zarzutów naruszenia art. 233 § 1 k.p.c.

Sąd Apelacyjny dokonał własnej oceny dowodów wskazujących na wyjazd stron z dziećmi na wakacje na przełomie lat 1997 i 1998 r. i uznał, że fakty te świadczą tylko o poprawnym stosunku pozwanego do swoich dzieci, natomiast nie mogą być podstawą wniosków co do istnienia stanu separacji i kształtu więzi majątkowych pomiędzy stronami. Sąd odwoławczy wskazał zarazem na dwa wyraźne zdarzenia, które w jego ocenie, nie zakwestionowanej w kasacji przez skarżącego, świadczą o istnieniu poważnego kryzysu pożycia i konfliktu między stronami w sferze ich stosunków gospodarczych. Należą do nich na tyle poważne nieporozumienia od 1997 r. w sferze stosunków majątkowych, że ich finałem był wyrok w sprawie alimentacyjnej wytoczonej przez powódkę, a także prowadzone przeciwko pozwanemu postępowanie karne o czym z art. 207 § 1 k.k., które zostało umorzone ze względu na znikomą społeczną szkodliwość czynu, a więc nie zakończyło się wyrokiem uniewinniającym pozwanego. Oba te zdarzenia były podstawą dla wyrażenia przez Sąd odwoławczy oceny o istnieniu separacji faktycznej między stronami, konsekwencją której było zerwanie wszelkich stosunków majątkowych, a stopień ustania tych więzi wskazuje na trwałość takiego stanu. Prawidłowości tych ustaleń Sądu drugiej instancji, dokonanych na podstawie niepodważonej w kasacji oceny dowodów z dokumentów w postaci akt sprawy alimentacyjnej i sprawy karnej, nie podważa postawiony w kasacji zarzut, że na przełomie lat 1997 i 1998 strony podjęły ostatnią próbę odtworzenia dobrych stosunków między sobą. Bezskuteczność tej próby potwierdza wręcz trafność ustalenia co do wcześniejszego wystąpienia trwałego kryzysu pożycia stron, skutkującego zerwaniem wszelkich stosunków majątkowych.

Chybione okazały się również zarzuty kasacji naruszenia art. 227 k.p.c., uzasadnione niepoczynieniem przez Sąd ustaleń co do istnienia zadłużenia pozwanego, jego rozmiarów i okoliczności powstania oraz braku ustaleń czy powództwo nie zmierza do pokrzywdzenia wierzycieli jednej ze stron. Po pierwsze, przepis art. 227 k.p.c. nie może zostać naruszony przez Sąd, bowiem nie jest on ani źródłem uprawnień ani

obowiązków Sądu orzekającego, a jedynie prezentuje stanowisko ustawodawcy w przedmiocie określenia faktów, które mogą być przedmiotem dowodu. Aby jednak fakty, o których mowa w art. 227 k.p.c., uczynić przedmiotem dowodu niezbędna jest co do zasady inicjatywa dowodowa stron wyrażona złożeniem stosownych wniosków dowodowych. Tymczasem skarżący nie twierdzi nawet, aby wnioskował o przeprowadzenie dowodów na wyżej wskazane okoliczności, ani też nie zarzuca by Sąd naruszył przepis procesowy zobowiązujący go do przeprowadzenia z urzędu dowodów na okoliczność istnienia zadłużenia pozwanego i oceny czy powództwo nie zmierza do pokrzywdzenia jego ewentualnych wierzycieli. Zarzut naruszenia art. 232 k.p.c. oraz art. 441 k.p.c. uzasadniono bowiem wyłącznie niedokonaniem ustaleń dotyczących okoliczności rozkładu pożycia stron, ich stopnia zawinienia oraz sytuacji dzieci stron, a więc jedynie tych okoliczności, których wyjaśnienie jest niezbędne dla poczynienia rozstrzygnięć ale w procesie rozwodowym, a nie służy dokonaniu każdorazowej oceny wystąpienia „ważnych powodów” jako materialnoprawnej przesłanki orzekania o zniesieniu wspólności majątkowej na podstawie art. 52 § 1 k.r.o. W tej sytuacji chybione okazały się zarzuty naruszenia art. 232 k.p.c. oraz art. 441 k.p.c. Ocena potrzeby dopuszczenia dowodów z urzędu należy do jurysdykcyjnych uprawnień Sądu orzekającego. Nadto z mocy art. 452 k.p.c., w sprawie o zniesienie wspólności majątkowej między małżonkami przepis m.in. art. 441 k.p.c. znajduje tylko odpowiednie zastosowanie, a wykazywanie wystąpienia wymienionych w nim okoliczności nadal mieści się w sferze obowiązków stron sporu, zobowiązanych z mocy art. 232 zd. 1 k.p.c. do wskazywania stosownych dowodów.

Wobec powyższego należało uznać, że zarzuty zgłoszone w ramach drugiej podstawy kasacyjnej pozbawione są usprawiedliwionych podstaw. W tej sytuacji oceny zarzutów kasacji w przedmiocie naruszenia przepisów prawa materialnego należało dokonać z uwzględnieniem stanu faktycznego sprawy będącego podstawą orzekania dla Sądu drugiej instancji.

Nie można uznać za trafny zarzutu naruszenia przepisu art. 5 k.c. wskutek jego niezastosowania. Zarzut naruszenia przepisu prawa materialnego w następstwie jego niezastosowania okazać się może zasadny wówczas, gdy wiążąco dokonane przez Sąd ustalenia faktyczne odpowiadają elementom hipotezy zawartej w nim normy prawnej, a mimo tego Sąd nie dokonał w takiej sytuacji aktu subsumpcji. Tymczasem w uzasadnieniu zaskarżonego kasacją wyroku brak jest dostatecznych ustaleń, które miałyby przesądzać o tym, że realizacja przez powódkę jej prawa podmiotowego do

dochodzenia w niniejszym procesie roszczenia stanowi nadużycie prawa, bowiem pozostaje w sprzeczności z konkretnie wskazanymi zasadami współżycia społecznego. W tej sytuacji, skoro ustalony stan faktyczny, będący dla Sądu odwoławczego podstawą orzekania, nie obejmował ustaleń odpowiadających hipotezie normy art. 5 k.c., przeto zarzut niezastosowania tego przepisu okazał się chybiony.

Również zarzut naruszenia art. 52 § 1 k.r.o. wskutek jego błędnej wykładni okazał się nietrafny. Wbrew stanowisku skarżącego, Sąd Apelacyjny nie dokonał przypisywanej mu w kasacji błędnej wykładni tego przepisu poprzez uznanie separacji faktycznej za wystarczającą przesłankę przyjęcia „ważnych powodów” uzasadniających żądanie zniesienia wspólności majątkowej. Przeciwnie, na s. 5 uzasadnienia zaskarżonego wyroku Sąd odwoławczy wyraźnie uznał za przesłankę zastosowania art. 52 § 1 k.r.o. trwałe zerwanie wszelkich stosunków majątkowych oraz brak możliwości podejmowania wspólnych decyzji gospodarczych, traktując je wyraźnie jako konsekwencję uprzedniego ustania więzi rodzinnoprawnych między małżonkami i co za tym idzie powstania trwałego stanu separacji faktycznej. Taka wykładnia „ważnych powodów” w rozumieniu art. 52 § 1 k.r.o. jest zgodna zarówno z poglądami prezentowanymi w piśmiennictwie jak też i w nowszym orzecznictwie, w którym podkreśla się, że przesłanki separacji potwierdzają trafność kierunku orzecznictwa koncentrującego się, przy ustalaniu i wykładni ważnych powodów w rozumieniu art. 52 § 1 k.r.o., na sferze stosunków prawno-majątkowych małżonków (por. m.in. wyrok SN z dnia 17 grudnia 1999 r., III CKN 506/98 niepubl., wyrok SN z dnia 29 stycznia 1997 r., I CKN 66/96, Prok. i Pr. nr 7 - 8, s. 32; wyrok SN z dnia 13 maja 1997 r., III CKN 51/97, OSNC 1997, nr 12, poz. 194). Uzasadnienie zaskarżonego wyroku – wbrew zarzutowi kasacji – nie dowodzi więc utożsamiania przez Sąd Apelacyjny ważnych powodów uzasadniających żądanie zniesienia wspólności majątkowej z przyczynami rozvodu lub separacji. Natomiast zarzuty kasacji sprowadzające się do niepoczynienia ustaleń w odniesieniu do istnienia zadłużenia pozwanego, jego rozmiarów i okoliczności powstania, wielkości majątku odrębnego małżonka - dłużnika, kwestii dotyczących utrzymania i wychowania małoletnich dzieci stron, nie mogą odnieść zamierzonego przez skarżącego skutku, gdyż nie są adekwatnym uzasadnieniem zarzutu naruszenia prawa materialnego wskutek błędnej wykładni art. 52 § 1 k.r.o. Treść tych zarzutów jednoznacznie wskazuje na ich procesowy charakter i może co najwyżej dowodzić określonych braków w płaszczyźnie ustaleń faktycznych, natomiast nie świadczy o wadliwym rozumieniu, a zatem o błędnej interpretacji normy prawnej art. 52 § 1 k.r.o., przypisywanej bezzasadnie Sądowi drugiej instancji.

W tym stanie rzeczy Sąd Najwyższy orzekł jak w sentencji, działając na podstawie art. 393¹² k.p.c.